Πρόοδος στο νερόμυλο του θανάτου (Όσιος Ιουστίνος Πόποβιτς)

Categories : ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Date : 27 Απριλίου, 2020

Κάποια κοσμική συνωμοσία υφίσταται κατά του πλανήτη μας, επειδή πουθενά στο σύμπαν δεν πεθαίνει τίποτα εκτός από τη γη. Το νησί του θανάτου, το μοναδικό νησί του θανάτου στο οποίο κανείς πεθαίνει, να το, λοιπόν, το μουντό αστέρι μας! Και πάνω απ' αυτό, γύρω του και κάτω απ' αυτό, περιφέρονται αναρίθμητα δισεκατομμύρια αστέρια στα οποία δεν υπάρχει θάνατος, στα οποία τίποτα δεν πεθαίνει. Πανταχόθεν η άβυσσος του θανάτου πολιορκεί τον πλανήτη μας. Ποιός δρόμος είναι εκείνος που ξεκινά από τη γη και δεν αποπέφτει στην άβυσσο του θανάτου; Ποιο ον είναι εκείνο που δύναται να αποφύγει το θάνατο στη γη; Όλοι πεθαίνουν, τα πάντα πεθαίνουν σ' αυτό το ανατριχιαστικό νησί του θανάτου. Δεν υφίσταται πιο λυπηρή μοίρα από αυτήν της γης, δεν υπάρχει πιο απελπιστική τραγωδία από αυτήν του ανθρώπου.

Γιατί δίνεται η ζωή στον άνθρωπο, όταν αυτός είναι πανταχόθεν εγκλωβισμένος από το θάνατο; Οι παγίδες του θανάτου έχουν απλώσει το δίκτυ τους παντού- στα μονοπάτια του ανθρώπου έχει επιβληθεί το σκότος. Ως πελώρια, πελώρια γλοιώδης αράχνη ο θάνατος έπλεξε πυκνά δίκτυα γύρω από το άσβεστο αστέρι μας και σ' αυτά πιάνει τους ανθρώπους σαν αβοήθητες μύγες. Πανταχόθεν ανθρωποφάγες φρίκες κυνηγούν τον άνθρωπο, ενώ βρίσκεται αυτός σε αδιέξοδο, επειδή ο θάνατος τον εγκλώβισε από παντού.

Γιατί δίνεται η συνείδηση στον άνθρωπο, όταν αυτή παντού και στα πάντα βρίσκει το θάνατο; Γιατί δίνεται η αίσθηση στον άνθρωπο; Δεν είναι για να αισθανθεί ότι ο τάφος του είναι ο πατέρας του και τα σκουλήκια τα αδέρφια; «*Θάνατον επεκαλεσάμην πατέρα μου είναι, μητέρα δε μου και αδελφήν σαπρίαν*» (Ιωβ. 17, 14). Η συνείδηση είναι λυπηρό και φοβερό δώρο στον άνθρωπο, ωστόσο, πολύ περισσότερο λυπηρό και φοβερό δώρο είναι η μνήμη.
Και τα αισθητήρια; Γιατί τα αισθητήρια είναι δοσμένα στον άνθρωπο; Δεν είναι για να γίνονται τα πλοκάμια, με τα οποία σε κάθε βήμα στην ιστορία τού ανθρώπινου γένους εκείνος ψηλαφίζει το θάνατο; Στείλτε τη σκέψη σας γύρω από αυτό το νησί τού θανάτου προκειμένου να σας βρει την έννοια της ανθρώπινης ύπαρξης και αυτή θα επιστρέψει θλιμμένη και λυπηρή, όλο πασπαλισμένη με κρύα στάχτη τού θανάτου. Στείλτε την αίσθησή σας και θα επιστρέψει πληγωμένη και μωλωπισμένη από τις αδιάβατες χαράδρες τού θανάτου· απλώστε ένα αισθητήριό σας έως το τέλος οποιουδήποτε όντος στην ιστορία, και αυτό, ως το τέλος του, ως την ολοκλήρωσή

του, αναμφισβήτητα θα ψηλαφίσει το θάνατο.

Μία πραγματικότητα είναι πιο πραγματική από όλες τις άλλες πραγματικότητες στον κόσμο· αυτή είναι ο θάνατος. Περί αυτού ασώπαστα και άσπλαχνα μας μαρτυρεί είτε η επίγνωση του ανθρώπου είτε η αίσθηση του ανθρώπου είτε τα αισθητήρια του ανθρώπου. Ουσιαστικά, η έσχατη και η ολοκληρωτική πραγματικότητα της ανθρώπινης ζωής στη γη είναι ο θάνατος. Πείτε μου, ο θάνατος δεν είναι η έσχατη πραγματικότητα είτε η δική μου είτε η δική σας; Όλοι εμείς είμαστε μολυσμένοι με το θάνατο, όλοι χωρίς εξαίρεση· οι βάκιλοι του θανάτου κατέφαγαν όλους τους ιστούς της ψυχής μας, του όντος μας· ο καθένας από μας κουβαλά στον εαυτό του χιλιάδες θανάτους.

Το δικό μας πλανήτη ολοένα ερημώνει η γενική χρονική επιδημία του θανάτου. Η ιατρική που δύναται να μας σώσει από την επιδημία αυτή δεν υφίσταται. Δεν υφίσταται η καραντίνα, όπου οι άνθρωποι θα μπορούσαν εντελώς να καθαριστούν από τα μικρόβια του θανάτου. **Τι είναι η ανθρώπινη ζωή στη γη παρά η διαρκής σπασμωδική αντίσταση κατά του θανάτου, ο αγώνας με το θάνατο και επιτέλους η ήττα από το θάνατο;** Επειδή **στην ιατρική, στην επιστήμη, στη φιλοσοφία νικούμε όχι το θάνατο αλλά τους προδρόμους του, τις νόσους και δυσχέρειες, παρ' όλα αυτά, τους νικούμε εν μέρει και προσωρινά.** Τι είναι οι θρίαμβοι της επιστήμης, της φιλοσοφίας, της τεχνικής ενώπιον των τρομακτικών παραγόντων της καθολικής θνησιμότητας όλων των ανθρώπων; Τίποτ' άλλο παρά το τραύλισμα των απορρημένων και τρομαγμένων παιδιών.

Αν υπάρχει τραγικότητα στον κόσμο, τότε το κέντρο της είναι ο άνθρωπος. Είναι τραγικό το να είσαι άνθρωπος, ασυγκρίτως τραγικότερο από το να είσαι κουνούπι ή σαλιγκάρι, πουλί ή φίδι, αρνί ή τίγρης. Όσο και να κοπιάζει για να ξεπεράσει την τραγικότητα της ανθρώπινης ζωής, ή το τραγικόν, ο άνθρωπος δεν μπορεί παρά να αισθάνεται και να επιγιγνώσκει ότι μόνιμα παραμένει φυλακισμένος στην κατάκλειστη φυλακή του θανάτου, στην φυλακή που δεν έχει ούτε πόρτα ούτε παράθυρο. Γεννημένος στον κόσμο ο άνθρωπος από την πρώτη στιγμή είναι υποψήφιος για το θάνατο, και όχι μόνο, αφού μόλις γεννηθεί είναι ήδη καταδικασμένος σε θάνατο. Τα σπλάχνα τα οποία μας γεννούν, δεν είναι τίποτ' άλλο παρά μία αδελφή τού τάφου. Βγαίνοντας από τα σπλάχνα τής μητέρας ο άνθρωπος ήδη περπατά στο δρόμο που οδηγεί στον τάφο. Τον πιο οργισμένο και τον μεγαλύτερο εχθρό του ο άνθρωπος φέρνει μαζί του στον κόσμο, τον θάνατο. Εφόσον είναι γεννημένος στον κόσμο ο άνθρωπος γεννιέται θνητός. **Ο θάνατος είναι το πρώτο δώρο στους ανθρώπους, το οποίο μία μητέρα δωρίζει στο νεογέννητό της** . Σε κάθε ανθρώπινο ον αποκρύβεται και κρύβεται η φοβερότερη και η πιο αθεράπευτη ασθένεια, ο θάνατος. Και στο υγιέστατο σώμα εκείνο που είναι το μονιμότερο και από την ίδια την υγεία, υπάρχει ο θάνατος. Ποιος άνθρωπος είχε διανυκτερεύσει

έστω μία νύχτα ζωντανός και δεν ξύπνησε την πρώτη, δεύτερη ή χιλιοστή νύχτα πεθαμένος; Οποιοδήποτε δρόμο και να πάρει σ' αυτό το νησί τού θανάτου, ο άνθρωπος τελικά πρέπει να αποβιβαστεί στον τάφο. Κάθε άνθρωπος είναι μία μπουκιά την οποία επιτέλους κατατρώγει ο αχόρταγος θάνατος: «παμφάγος θάνατος» . Τι παραμένει σε μας, ω θρηνωδοί, αιχμάλωτοι του θανάτου; Μόνο η εξέγερση του πικρού χαμογέλιου, υπάρχει και ο σπασμός τής αδύνατης καρδιάς.

Στο μακρύ και φοβερό δρόμο τής ιστορίας, τόσο στοιβάχτηκε και συσσωρεύτηκε στον άνθρωπο ο θάνατος, ώστε έγινε η μοναδική κατηγορία στην οποία κινείται και σχετίζεται όλη η ζωή τού ανθρώπου, όπου κι αν αυτή γεννιέται, παραμένει και πιθανόν σταματά. Μέσα στο διάβα τής ιστορίας δημιουργήθηκε στον άνθρωπο μία πεποίθηση: **Αν υφίσταται κάτι αναγκαστικό σ' αυτόν τον κόσμο, τότε τούτο είναι ο θάνατος**. Η πεποίθηση αυτή έγινε δόγμα κάθε ιστορικής εποχής. Η φρικαλέα και ανεξερεύνητη πραγματικότητα του θανάτου ανάγκασε την ανθρωπότητα να διατυπώσει αυτήν την πεποίθηση σε δόγμα: Ο θάνατος είναι αναγκαιότητα. Το αντιπαθητικό αυτό δόγμα παρέδιδε ο πατέρας στον υιό, ο άνθρωπος στον άνθρωπο, η γενεά στη γενεά.

Αν ο άνθρωπος κοιτάξει δίχως προκαταλήψεις στην ιστορία αυτού του περίεργου κόσμου, πρέπει να παραδεχτεί πως **ο κόσμος αυτός είναι ο τεράστιος νερόμυλος του θανάτου που χωρίς διακοπή αλέθει τις άβλητες σειρές των ανθρώπων, από τον πρώτο άνθρωπο έως τον τελευταίο.** Και εμένα με αλέθει, φίλε μου, και σένα σε αλέθει και όλους μάς αλέθει ώσπου και μία μέρα ή νύχτα θα μας αλέσει ολοκληρωτικά.

Πείτε μου, μπορεί ο άνθρωπος να είναι γαλήνιος και χωρίς εξέγερση να δεχτεί αυτόν τον κόσμο, όταν βρίσκεται μαγκωμένος ανάμεσα σε δύο μυλόπετρες, οι οποίες θα τον αλέθουν ώσπου να τον αποτελειώσουν εξ ολοκλήρου; Δύναται μία μύγα να είναι γαλήνια στο δίχτυ τής αράχνης, ένα σκουλήκι στο ράμφος τού χελιδονιού και το χελιδόνι στο ράμφος τού γερακιού;

Από τη φρίκη του ο άνθρωπος αισθάνεται ότι αυτή η ζωή είναι κάποιο φοβερό φάντασμα και κάποια σκοτεινή αιχμαλωσία. Φαίνεται πως μας έστειλε κάποιος για να μας φυλακίσει σε κάποιο αηδές φάντασμα· έστειλε εμάς που είμαστε και οι ίδιοι από την ίδια ύλη όπως και το ίδιο το φάντασμα. Αρκεί και ένα μάτι στον άνθρωπο για να δει ότι ο πλανήτης μας είναι ένα γήπεδο φαντασμάτων, ένα γήπεδο λιθόστρωτο με κρανία ανθρώπων, και επιπλέον, ένα γήπεδο πανταχόθεν περιτοιχισμένο με το θάνατο. Και η οικουμένη; Δεν είναι ένας τεράστιος, ερμητικά κλεισμένος τάφος, γύρω στον οποίο οι άνθρωποι σαν απελπισμένοι τυφλοπόντικες συνέχεια ανασκάφτουν, μη μπορώντας διόλου να τα καταφέρουν;

Ολάκερη η ιστορία τού ανθρώπινου γένους δεν είναι τίποτ' άλλο παρά η

εκκωφαντική επιβεβαίωση του θανάτου. Όλες οι τρικυμίες και οι καταιγίδες της, οι ηρεμίες και ασκήσεις, όλοι οι δημιουργοί της και οι μαχητές, μαρτυρούν μόνο, μόνο το εν: Ο θάνατος είναι μία αναγκαιότητα. Κάθε άνθρωπος είναι θνητός, αναπότρεπτα και αναπόφευκτα θνητός. Τούτο είναι το φινάλε τού καθενός ανθρώπινου όντος, τούτο είναι η διαθήκη την οποία αφήνει πίσω της ανεξαίρετα κάθε κάτοικος του πλανήτη μας. Τη διαθήκη αυτή άφησαν στον καθένα από μας οι πρόγονοί μας. Σ' αυτή στέκουν μόνο αυτά τα τρία λόγια, ο θάνατος είναι αναγκαιότητα.

Πείτε μου, **δύναται ο άνθρωπος με μία τέτοια διαθήκη να είναι γαλήνιος και ευτυχής σ' αυτό το νερόμυλο του θανάτου; Είναι πιθανή η πρόοδος, είναι λογική, είναι δικαιολογημένη, είναι απαραίτητη η πρόοδος στον κόσμο στον οποίον ο θάνατος είναι η πιο ακαταμάχητη αναγκαιότητα;** Και αυτό το ερώτημα σημαίνει: **Έχει έννοια τέτοιος κόσμος, τέτοια ζωή, τέτοιος άνθρωπος;** Το ζήτημα της προόδου είναι το πρόβλημα της έννοιας τής ζωής. Αν στο νερόμυλο του θανάτου είναι ενδεχόμενη η έννοια τής ζωής, ενδεχόμενη είναι και η πρόοδος. Η απάντηση, στο ερώτημα αυτό είναι πιθανή **μόνο μέσω της απάντησης στο ερώτημα του θανάτου**.

Με την επίλυση του προβλήματος του θανάτου ουσιαστικά λύνεται το κεντρικό πρόβλημα της ανθρώπινης ύπαρξης; Άμεσα ή έμμεσα, όλα τα προβλήματα σε τελευταία γραμμή καταλήγουν στο πρόβλημα του θανάτου. Ξεδιπλώστε οποιοδήποτε πρόβλημα έως το τέλος του και αναπότρεπτα θα καταλήξετε στο πρόβλημα του θανάτου. Αποκεί, **από την επίλυση του προβλήματος του θανάτου, εξαρτάται η ορθή επίλυση όλων των υπόλοιπων προβλημάτων**. Με τη δύναμη της απανταχού παρούσας πραγματικότητας το μοιραίο δόγμα, ο θάνατος είναι αναγκαιότητα, έγινε το σύνθημα της ανθρωπότητας.

Αν όλα τα όντα είναι περιτοιχισμένα από το θάνατο, τότε, πείτε μου, είναι πιθανή η πρόοδος σε τέτοιο κόσμο, η πρόοδος που θα τελείωνε με το θάνατο; Η πρόοδος στην οποία ο άνθρωπος θα ήταν αλεσμένος από το θάνατο; Τούτο είναι το δοκιμαστικό ερώτημα για όλους τους θεούς και για όλους τους ανθρώπους. **Αν κανείς λύσει αυτό το ζήτημα, τότε αυτός είναι ο αληθινός Θεός, δεν υπάρχουν άλλοι θεοί και δεν τους χρειαζόμαστε, αλλά να λύσει αυτό το πρόβλημα δύναται μόνον εκείνος που θα πραγματοποιήσει την πρόοδο σε τέτοιο κόσμο. Να πραγματοποιήσει κανείς την πρόοδο σημαίνει να νικήσει το θάνατο. Δύναται να το κάνει η επιστήμη, η φιλοσοφία, ο πολιτισμός ή κάποια θρησκεία;**

Για να φτάσουμε αμερόληπτα έως την αντικειμενική απάντηση σ' αυτό το πρόβλημα, χρειάζεται να θέσουμε το πρόβλημα του θανάτου πρόσωπο με πρόσωπο με την επιστήμη, με τη φιλοσοφία, με την κουλτούρα, με τη θρησκεία. Απαντώντας σ' αυτό

το ερώτημα, αυτές τοιουτοτρόπως θα δώσουν την απάντηση περί της πραγματικής αξίας τους, επειδή θα απαντήσουν στο ερώτημα, **είναι δυνατή και απαραίτητη η πρόοδος σ' αυτό το θορυβώδη νερόμυλο του θανάτου που ονομάζεται γη;**

Αντιμετωπίστε το πρόβλημα του θανάτου με τη **σύγχρονη θετικιστική επιστήμη**. Προκειμένου να λύσει το πρόβλημα της ζωής και του θανάτου η επιστήμη επιστράτευσε όλες τις δυνάμεις της, ωστόσο το αποτέλεσμα όλων των επιστημονικών κόπων συνοψίζεται σε ένα συμπέρασμα, στον κόσμο κυριαρχούν οι φυσικοί νόμοι που είναι απαραίτητοι και αναλλοίωτοι· και ο θάνατος είναι ένας φυσικός νόμος, νόμος ο οποίος είναι απαραίτητος και αναλλοίωτος- σε τέτοιο κόσμο και τέτοιο άνθρωπο ο θάνατος είναι αναγκαιότητα.

Την απάντησή της στο φοβερό ζήτημα του θανάτου **η επιστήμη** τυλίγει στη μυστηριώδη λέξη αναγκαιότητα. Με τούτο, όμως, δεν επιλύει το πρόβλημα αλλά απλώς **το διαπιστώνει και το επιβεβαιώνει**. Ουσιαστικά, η απάντησή της είναι η καταδίκη τού ανθρώπου και της ανθρωπότητας στην αιώνια φρίκη, το βάσανο και τη θλίψη. Με τέτοια απάντηση η επιστήμη ομολογεί το δεδομένο πως ο θάνατος είναι αναγκαιότητα. Εντούτοις, το δεδομένο αυτό είναι και η μέγιστη κατάρα για το γένος των ανθρώπων. Ακαταμάχητη παρόρμηση της επίγνωσης με αναγκάζει να βγάλω συμπεράσματα απ' αυτό το δόγμα τής σύγχρονης επιστήμης: **Αν ο θάνατος είναι αναγκαιότητα, προκύπτει ότι η ανθρώπινη ζωή δεν έχει κανένα νόημα και η γνήσια πρόοδος είναι απίθανη**· η αναγκαιότητα παραμένει να είναι αναγκαιότητα· η ανθρωπότητα είναι καταδικασμένη στο μόνιμο status quo ante, δηλαδή, καταδικασμένη σε θάνατο για πάντα, αφού ο θάνατος είναι αναγκαιότητα για όλους τους ανθρώπους.

«Πιστεύουμε», δήλωσε τις προάλλες ο δημοφιλής αστρονόμος Τζέιμς Τζινς, καθηγητής τού Πανεπιστημίου τού Κέμπριτζ, «*ότι το σύμπαν δεν είναι μόνιμη, αναλλοίωτη συναρμολόγηση. Αυτό ζει τη ζωή του, ταξιδεύει, όπως και όλοι εμείς, στο δρόμο που οδηγεί από τη γέννηση έως το θάνατο, επειδή****η επιστήμη δεν ξέρει για καμία αλλαγή εκτός της αλλαγής που συνίσταται από τη γήρανση, και για καμία εξέλιξη εκτός της ανάπτυξης προς τον τάφο.*** *Στο φως τής σημερινής μας γνώσης, είμαστε αναγκασμένοι να πιστεύουμε ότι ολόκληρο το υλικό σύμπαν είναι μόνο ένα παράδειγμα γι' αυτό, εντούτοις σε πελώρια κλίμακα*» (The stars in their courses, Cambridge, 1931).

Εφόσον ο θάνατος είναι η μοναδική φυσική ολοκλήρωση του ανθρώπου αλλά και του ίδιου του σύμπαντος, τότε και η μοναδική γνήσια πρόοδος κατά βάση είναι απίθανη. Όχι μόνο απίθανη αλλά και άχρηστη. Επειδή τι μου αξίζει η πρόοδος, όταν περιορίζεται σε αυτό να με ξεπροβοδίσει εορταστικά από την κούνια μέχρι τον τάφο; Τούτο είναι σαν να σε κατεδίκαζαν σε θάνατο και ο δήμιος να άλειφε το σπαθί του με μέλι για

να σου γίνει πιο γλυκός όταν μ' αυτό σε αποκεφαλίσει.

Τι μου αξίζει η πρόοδος, τι μου αξίζουν όλες οι αναρίθμητες θλίψεις και τα βάσανα που υποφέρω στο καταραμένο δρόμο από την κούνια έως το θάνατο; Τι μου αξίζει όλος ο κόπος και η επιμέλεια, η υποχρέωση, η αγάπη και η καλωσύνη, η κουλτούρα και ο πολιτισμός, όταν πεθαίνω και χάνομαι. Καθετί που ονομάζεται πρόοδος και επιμέλεια, υποχρέωση και αγάπη, καλωσύνη, κουλτούρα, και πολιτισμός, όλες αυτές οι δήθεν αξίες, όλα αυτά είναι βρυκόλακες που ρουφούν το αίμα μου , ρουφούν, ρουφούν... Καταραμένοι να είναι!

Πρέπει να είμαστε ειλικρινείς. **Αν ο θάνατος είναι αναγκαιότητα, τότε η ζωή αυτή είναι ο πιο χλευαστικός εμπαιγμός, το πιο αηδιαστικό δώρο, και κυρίως φρίκη, ανυπόφορη φρίκη... Η αναγκαιότητα του θανάτου για την επιστήμη είναι ανεξέλεγκτη και ακαταμάχητη. Τούτο σημαίνει ότι η επιστήμη δεν είναι ικανή ούτε να βρει ούτε καν να δώσει το νόημα στη ζωή. Ενώπιον του προβλήματος του θανάτου ξεψυχά και η ίδια η επιστήμη.**

Πολλοί άνθρωποι λένε: **Η επιστήμη** είναι δύναμη, η επιστήμη είναι ισχύς. Αλλά, πείτε μου μόνοι σας, **μία δύναμη η οποία είναι αδύνατη ενώπιον του θανάτου, ουσιαστικά είναι δύναμη;** Και **ισχύς, η οποία είναι ανίσχυρη ενώπιον του θανάτου, ουσιαστικά είναι ισχύς; Δεν υφίσταται νίκη εκτός εκείνης που νικά το θάνατο· και δεν υφίσταται πρόοδος εκτός αυτής της νίκης· και δεν υφίσταται ισχύς εκτός αυτής της νίκης· και δεν υφίσταται δύναμη εκτός αυτής της νίκης... Λένε πως η επιστήμη είναι φιλάνθρωπη. Αλλά τι φιλανθρωπία είναι αυτή, όταν αφήνει τον άνθρωπο μέσα στο θάνατο; Όταν είναι αδύνατη να τον υπερασπίζεται από το θάνατο; Φιλανθρωπία είναι να νικήσεις το θάνατο. Δεν υπάρχει άλλη εκτός απ' αυτό.**

Τοποθετείστε το ζήτημα του θανάτου πρόσωπο με πρόσωπο με όλες τις αρχαίες και καινούργιες φιλοσοφίες. Κοντολογίς, όλη η λογική όλων των φιλοσοφιών απορρέει από μία αρχή: Οι κατηγορίες τής ανθρώπινης αντίληψης τεκμηριώνουν ότι είναι απίθανο να νικηθεί ο θάνατος· ο θάνατος είναι λογική συνέπεια της φυσικής φθοράς τού ανθρώπινου όντος, επομένως ο θάνατος είναι αναπόφευκτη αναγκαιότητα.

Μία τέτοια απόκριση με ερεθίζει στο να θέσω το ερώτημα: **Πώς οι φιλοσοφίες μπορούν να δώσουν έννοια στη ζωή, όταν με τέτοιο τρόπο επιλύνουν το πρόβλημα του θανάτου; Ουσιαστικά οι φιλοσοφίες δεν είναι τίποτ' άλλο παρά η αριθμητική τής απαισιοδοξίας. Όταν ο άνθρωπος από την άκρη τού τάφου θεωρεί τον κόσμο, τότε καμία φιλοσοφία δεν δύναται να του**

γλυκάνει το πικρό μυστήριο του θανάτου. Υποθέστε ότι εμένα μου έχει πεθάνει ο αδελφός μου ή η αδελφή μου ή μητέρα μου· στο κάθε άτομο του όντος μου βράζει ανείπωτη λύπη. **Σε τι θα στηριχτώ; Ποιος θα με παρηγορήσει; Η φιλοσοφία είναι βουβή, η επιστήμη είναι κωφάλαλη, για να μπορέσουν να με παρηγορήσουν. Μόνο ενώπιον της φοβερής πραγματικότητας του θανάτου εγώ αισθάνομαι και μαθαίνω πως η φιλοσοφία και η επιστήμη είναι, ουσιαστικά, όχι μία ευχάριστη αλλά μία πικρή αγγελία.** Μα μπορεί να είναι ευαγγελισμός η αγγελία, η οποία δεν είναι σε θέση να γλυκάνει την πιο δηλητηριώδη θλίψη και την πιο τρομακτική λύπη τού πνεύματος του ανθρώπου, το πικρό σαν αψιθιά μυστήριο του θανάτου;

Αντιμετωπίστε το ζήτημα του θανάτου με την **ευρωπαϊκή ουμανιστική κουλτούρα**. Πολλούς αφελείς φτέρωσε η ευρωπαϊκή κουλτούρα με ελπίδα. Ωστόσο, τα φτερά αυτά είναι αδύνατα για να μπορέσουν να ανεβάσουν πάνω από το θάνατο το βαρύ ον του ανθρώπου. Ο θάνατος άσπλαχνα από τη ρίζα τα αποκόπτει. Και**ο άνθρωπος της ευρωπαϊκής κουλτούρας αισθάνεται απελπιστικά αδύνατος ενώπιον του φρικτού γεγονότος τού θανάτου. Η κουλτούρα δεν καθιστά τον άνθρωπο νικητή τού θανάτου, αφού και η ίδια είναι ένα δημιούργημα των θνητών ανθρώπων.** Σε καθετί το δικό της βρίσκεται η σφραγίδα τού θνητού ανθρώπου.

Στέκομαι στην άκρη τού τάφου και μετρώ την κουλτούρα στη ζυγαριά τού θανάτου. Και ιδού, είναι ελαφρύτερη και από το τίποτα. Ενώπιον του θανάτου αυτή καταλήγει στο απόλυτο μηδέν. Όλα τα πλεονεκτήματά της ο θάνατος σιγά σιγά τα φθείρει και τα αποσπά, ώσπου όλα να τα πάρει και κατολισθαίνοντας να τα μεταφέρει στη σκοτεινή του άβυσσο. **Μα η κουλτούρα που δεν είναι ικανή να νικήσει το θάνατο, ουσιαστικά παρουσιάζει δύναμη η οποία αποδίδεται σ' αυτή από πολλούς; Κουλτούρα που δεν δύναται να νοηματοδοτήσει το θάνατο, μπορεί να είναι η έννοια της ζωής; Τι όφελος είναι στον άνθρωπο απ' αυτό που είναι πολιτισμένος, πολιτισμένος μέσα στο νερόμυλο του θανάτου ο οποίος σήμερα ή αύριο θα αλέσει και αυτόν και την κουλτούρα του;**

Τοποθετείστε το πρόβλημα τού θανάτου ενώπιον των **μη-χριστιανικών θρησκειών**. Όλες αυτές βασανίζονται μ' αυτό· και **προσπαθώντας να το επιλύσουν ή το παρακάμπτουν ή το αρνούνται ή το παραλείπουν** . Οι πιο χαρακτηριστικές απ' αυτές είναι ο **βραχμανισμός** και ο **βουδισμός**.

Για το **βραχμανισμό** ο θάνατος είναι όπως και όλος ο ορατός κόσμος: Η μάγια είναι η απατηλή πραγματικότητα, το μη ον, η ανυπαρξία. Το πρόβλημα του θανάτου συγκαταλέγεται σε κάποιο είδος αποκαλούμενων πραγματικοτήτων, τις οποίες πρέπει να υπερβεί κανείς με τη δύναμη τού θελήματός του. Όλος ο ορατός κόσμος είναι έκθεση φαντασμάτων που χάνονται στα μη πραγματικά στοιχειά.

Προσπαθώντας να αντιμετωπίσει έτσι **το πρόβλημα του θανάτου ο βραχμανισμός δεν το επιλύνει αλλά το αρνείται**.

Και ο **βουδισμός**; **Ο βουδισμός είναι ενηλικίωση της απελπισίας**. Τούτο είναι όχι μόνο η φιλοσοφία αλλά και **η θρησκεία τής απαισιοδοξίας**. Το μυστήριο του μη όντος είναι πιο ευχάριστο από το πικρό υπερπικρό μυστήριο του όντος. Ο θάνατος είναι η απελευθέρωση από τα δεσμά αυτού του φοβερού τέρατος που ονομάζεται κόσμος. Πίσω από το θάνατο είναι η μακαριότητα της νιρβάνας. Έτσι,**ο βουδισμός δεν επιλύνει, αλλά παραλείπει το ζήτημα του θανάτου· δεν νικά το θάνατο, αλλά αδύνατα τον καταριέται**. Παρόμοια και οι άλλες θρησκείες δεν παρουσιάζουν τίποτ' άλλο παρά το φαλλίρισμα ενώπιον του προβλήματος του θανάτου.

Την αξία, τη γνήσια αξία κάθε επιστήμης, κάθε φιλοσοφίας, κάθε θρησκείας, κάθε κουλτούρας θα τη βρείτε, αν τις μελετάτε σε σχέση με το θάνατο. Και μέσω της επιστήμης και μέσω της φιλοσοφίας και μέσω των πολυάριθμων θρησκειών ο άνθρωπος προσπαθεί να νικήσει το θάνατο αλλά καθόλου δεν το πετυχαίνει, καθόλου δεν μπορεί να βρει το μοχλό με τον οποίο θα ανυψώσει και το σώμα του στην αθάνατη πραγματικότητα. Από κει όλες αυτές φαλλίρουν στο πρόβλημα του σώματος.

Το ζήτημα της θνητότητας του ανθρώπινου σώματος όντως είναι μία δοκιμασία και πρόβλημα όλων των θρησκειών, όλων των φιλοσοφιών και όλων των επιστημών. Όποια πέφτει έξω στο πρόβλημα του σώματος, αναπότρεπτα σφάλλει και στο πρόβλημα του πνεύματος. **Εκείνος που θα νικήσει το θάνατο του σώματος, που θα δώσει και θα εξασφαλίσει την αθανασία στο σώμα, αυτός είναι ο πολυεπιθυμητός Θεός και Σωτήρας, αυτός είναι η έννοια τής ζωής και του κόσμου, αυτός είναι η χαρά και η παρηγοριά τού ανθρώπου και της ανθρωπότητας. Μέχρι όμως να γίνει αυτό, η απαισιοδοξία και η απελπισία θα παραμένουν η συντροφιά ανθρώπου στη γη.**

Ο άνθρωπος είναι απομονωμένος, ενώ γύρω του ύπουλα σιωπά ο απαράλιος ωκεανός τού θανάτου. Πλημμυρισμένος από το θάνατο ο άνθρωπος μουγκρίζει τον αναστεναγμό τής καρδιάς του και κανείς δε μπορεί να του απαντήσει, κανείς από τους ανθρώπους, κανείς από τους θεούς. Αν κάτι ψελλίσει η επιστήμη, η φιλοσοφία, η κουλτούρα, όλα αυτά είναι **το ναρκωτικό το οποίο δε δύναται διόλου να αποκοιμίσει με τη φρίκη τού θανάτου την εξεγερμένη ψυχή και το σώμα τού ανθρώπου**. Κοιτάξτε, ο άνθρωπος και η ανθρωπότητα δεν μπορούν να ξεφύγουν πουθενά από το καταραμένο νερόμυλο του θανάτου! Ο κατσούφης πλανήτης μας έχει σε υπερβολικό ποσό τις κεντρομόλες δυνάμεις για καθετί θνητό. Όλος ο ηλεκτρισμός τού πόνου, της φρίκης, της τραγικότητας συγκεντρώνεται σε ένα κεραυνό, στον κεραυνό τού θανάτου, κατά του οποίου δεν υπάρχει αλεξικέραυνο.

Ο θάνατος είναι το υπέρτατο κακό που συνθέτει όλα τα κακά, η υπέρτατη φρίκη που συνθέτει όλες τις φρίκες, η υπέρτατη τραγικότητα που συνθέτει όλες τις τραγικότητες. Ενώπιον αυτού του υπέρτατου κακού, ενώπιον αυτής της υπέρτατης φρίκης, ενώπιον αυτής της υπέρτατης τραγικότητας, ληθαργεί στην αδυναμία και απελπισία όλο το πνεύμα τού ανθρώπου και όλη η ανθρωπότητα... Η πρόοδος; Ω, η κάθε πρόοδος τι άλλο είναι παρά πρόοδος προς το θάνατο, πρόοδος προς τον τάφο; Όλες οι πρόοδοι στο νερόμυλο του θανάτου ολοκληρώνονται με το θάνατο...

Όλη η κραυγαλέα και θορυβώδης ιστορία της ανθρωπότητας μαρτυρεί και ισχυρίζεται το εν, ο άνθρωπος είναι αδύνατος να νικήσει το θάνατο. Αλλά, αν τούτο είναι το τελευταίο και ολοκληρωτικό συμπέρασμα, για ποιο λόγο να ζούμε; Για ποιο λόγο να δημιουργούμε την ιστορία, να συμμετέχουμε σ' αυτήν, να ασχολούμαστε με δυσκολία γύρω από αυτήν;

Η ιστορία τού γένους τών ανθρώπων, που δεν είναι άλλο παρά μια άσπλαχνη, τυραννική δικτατορία τού θανάτου, μα δεν είναι ένας εμπαιγμός πάνω σε κάθε πρόοδο; Να μην εξαπατούμε τον εαυτό μας· ο θάνατος είναι ο θρίαμβος της τυραννίας και τραγικότητας, και αλίμονο, το ξεφάντωμα της ειρωνείας και του κωμικού... **Είναι ένα καημένο και κωμικό ον ο άνθρωπος, όταν είναι πεπρωμένο να ζει στο νερόμυλο του θανάτου, βλέποντας πως όντως ανελεημόνως ο θάνατος αλέθει άνθρωπο με άνθρωπο, γενιά με γενιά, νιώθοντας πως και αυτόν σιγά σιγά τον αλέθει μέχρι να τον εξαφανίσει εντελώς.**

***

Στο δυστυχισμένο και απατημένο ον που ονομάζεται άνθρωπος είναι απίθανο να νικήσει το θάνατο, απίθανο για πάντα. Όμως, **εκείνο που είναι απίθανο για τον άνθρωπο αποδείχτηκε πως είναι δυνατό μόνο στο Θεάνθρωπο. Ναι, ο Θεάνθρωπος νίκησε το θάνατο. Με τι; Με την ανάστασή Του, και με τη νίκη αυτή επέλυσε το καταραμένο πρόβλημα του θανάτου· το επέλυσε όχι θεωρητικά, όχι αφηρημένα, όχι a priori (πριν από το γεγονός της Αναστάσεως), αλλά με το γεγονός, με το δεδομένο, το ιστορικό δεδομένο τής ανάστασής Του εκ των νεκρών. Ναι, με ένα ιστορικό δεδομένο, επειδή δεν υπάρχει γεγονός, όχι μόνο στο Ευαγγέλιο αλλά και στην ιστορία τού ανθρώπινου γένους, το οποίο τόσο ξεκάθαρα, τόσο θελκτικά, τόσο αναμφίβολα είναι μαρτυρημένο όπως η ανάσταση του Χριστού.** Δίχως αμφισβήτηση, η χριστιανοσύνη είναι, στην ολόκληρη της ιστορική πραγματικότητα, της δύναμης και της παντοδυναμίας, εδραιωμένη στο δεδομένο τής ανάστασης του

Χριστού και τούτο σημαίνει στην παντοτινά ζώσα υπόσταση του Θεανθρώπου Χριστού. Όλη η πολυαίωνη και αδιάκοπα θαυματουργική ιστορία τού χριστιανισμού μαρτυρεί περί αυτού. Επειδή, αν υφίσταται γεγονός από το οποίο να προέρχονται όλα τα γεγονότα από τη ζωή τού Κυρίου Χριστού και των Αποστόλων, και γενικά της απανταχού χριστιανοσύνης, τότε **το γεγονός αυτό είναι η ανάσταση του Χριστού**. Επίσης, αν υπάρχει αλήθεια από την οποία προέρχονται όλες οι χριστιανικές αλήθειες, τότε **η αλήθεια αυτή είναι η ανάσταση του Χριστού**. Και επιπλέον, αν υφίσταται η πραγματικότητα, από την οποία προέρχονται όλες οι καινοδιαθηκικές πραγματικότητες, τότε **η πραγματικότητα αυτή είναι η ανάσταση του Χριστού**. Επιτέλους, αν υπάρχει ευαγγελικό θαύμα, από το οποίο προέρχονται όλα τα καινοδιαθηκικά θαύματα, τότε **το θαύμα αυτό είναι η ανάσταση του Χριστού**. Επειδή μόνο στο φως τής ανάστασης του Χριστού γίνεται εντελώς σαφές και το πρόσωπο του Χριστού και το έργο Του. Μόνο στην ανάσταση του Χριστού αποκτούν πλήρως την εξήγησή τους όλα τα θαύματα του Χριστού, όλες οι αλήθειές Του, όλα τα λόγια Του, όλα τα ευαγγελικά γεγονότα. Επειδή οι αλήθειες τού Θεανθρώπου είναι αληθινές μόνο με τη γνησιότητα της ανάστασής Του, και τα θαύματά Του είναι πραγματικά μόνο με την πραγματικότητα της ανάστασής Του.

Εξάλλου, χωρίς την ανάσταση του Θεανθρώπου δεν θα μπορούσε να εξηγηθεί ούτε η αποστολή των Αποστόλων ούτε η μαρτυρία των Μαρτύρων ούτε η ομολογία των Ομολογητών ούτε η αγιότητα των Αγίων ούτε η άσκηση των Ασκητών· ούτε βέβαια η θαυματουργία των Θαυματουργών ούτε η πίστη των πιστών ούτε η αγάπη των αγαπώντων ούτε η ελπίδα των ελπιζόντων. Ασφαλώς δεν θα μπορούσε να κατανοηθεί η νηστεία των νηστευτών ούτε και η προσευχή των ικετών· βεβαίως ούτε και η πραότητα των πράων, ούτε η λύπηση των λυπούντων και γενικά καμία χριστιανική άσκηση. Αν ο Κύριος Ιησούς Χριστός δεν ανασταινόταν, και ως τέτοιος δεν γέμιζε τους μαθητές Του με την παντοζωογόνο δύναμη και θαυματουργική σοφία, ποιος θα συνάθροιζε αυτούς τους φοβητσιάρηδες και φυγάδες, ποιος θα τους έδινε το θάρρος, την ισχύ και τη σοφία, για να κηρύττουν έτσι άφοβα, ισχυρά και σοφά, να ομολογούν τον αναστάντα Κύριο και έτσι χαρούμενα να πάνε στο θάνατο γι’ Αυτόν; Και αν ο αναστάς Σωτήρας δεν τους γέμιζε με τη θεία δύναμη και σοφία, πώς θα άναβαν τον κόσμο με την άσβηστη πυρκαγιά τής καινοδιαθηκικής πίστης, αυτοί οι απλοί, αμόρφωτοι, αμαθείς και φτωχοί άνθρωποι; Αν η χριστιανική πίστη δεν ήταν η πίστη τού αναστάντος, και επομένως του αιωνίως ζώντος και ζωοποιού Κυρίου Χριστού, ποιος θα εμψύχωνε τους Μάρτυρες για την άσκηση της μαρτυρίας, τους Ομολογητές για την άσκηση της ομολογίας και τους Αγίους για την άσκηση της Αγιότητας· ποιος θα ενίσχυε και τους Ασκητές για την αρετή τής άσκησης, τους Αναργύρους για την άσκηση της αναργυρίας, τους Νηστευτές για την άσκηση της νηστείας και οποιονδήποτε χριστιανό για οποιαδήποτε ευαγγελική άσκηση; Κοντολογίς, **αν δεν υπήρχε η ανάσταση του Χριστού, δεν θα υπήρχε ούτε ο χριστιανισμός·** ο Χριστός θα ήταν ο πρώτος και ο τελευταίος χριστιανός ο οποίος ξεψύχησε και πέθανε στο σταυρό και μαζί Του ξεψύχησε και πέθανε το έργο Του και

η διδασκαλία Του. Γι’ αυτό το λόγο η ανάσταση του Χριστού είναι το άλφα και το ωμέγα της χριστιανοσύνης στο απανταχού θεανθρώπινό της ύψος, βάθος και πλάτος.

Αν ο Χριστός δεν ανασταινόταν πραγματικά, ποιος έξυπνος θα μπορούσε να πιστέψει Αυτόν ως Θεό και Κύριο; Και οι Απόστολοι πώς θα είχαν το θάρρος να Τον κηρύττουν ως το Θεό, αν δεν ανασταινόταν αληθώς; Τι ζήλος, ρωτά ο άγ. Χρυσόστομος, ενθάρρυνε τους Αποστόλους να κηρύττουν ένα νεκρό; Τι βραβείο περίμεναν από ένα νεκρό; Τι τιμή; Μα, αυτοί τον εγκατέλειψαν ενώ ήταν ζων κοντά τους, μόλις τον συνέλαβαν· και μετά το θάνατο θα μπορούσαν να είναι τόσο θαρραλέοι γι’ Αυτόν, αν Αυτός δεν ανασταινόταν; Πώς να το κατανοήσουμε; Το ότι δεν ήθελαν και δεν μπορούσαν να μηχανευτούν την ανάσταση που δεν έγινε, φαίνεται από το εξής. Πολλές φορές ο Σωτήρας έλεγε σ’ αυτούς περί της αναστάσεως, ακόμα και αδιάκοπα επανέφερε ότι, όπως και οι ίδιοι εχθροί είπαν, θα αναστηθεί μετά τρεις μέρες (Ματθ. 27, 63). Συνεπώς, αν Αυτός δεν ανασταινόταν, αυτοί, σαν πλανεμένοι και διωγμένοι από όλο το λαό, καταδιωγμένοι από τα σπίτια και τις πόλεις, θα έπρεπε να Τον απαρνηθούν· και σαν πλανεμένοι απ’ Αυτόν και εξαιτίας Αυτού υποβλημένοι στις φοβερές καταδιώξεις, δεν θα επιθυμούσαν να διαδίδουν το κήρυγμα της αναστάσεως. Το ότι αυτοί δεν μπόρεσαν να μηχανευτούν την ανάσταση, πως αυτή δεν έγινε πραγματικά, περί αυτού δεν χρειάζεται να μιλάμε. Επομένως, σε τι άλλο μπορούσαν αυτοί να ελπίσουν; Στη δύναμη του λόγου τους; Μα αυτοί ήταν πολύ αμαθείς άνθρωποι. Στον πλούτο; Μα δεν είχαν ούτε ράβδο ούτε υποδήματα. Στη φήμη τής καταγωγής; Μα αυτοί προέρχονταν από ασήμαντα χωριά. Στην πολυαριθμία τους; Μα ήταν μόνο ένδεκα και διασκορπισμένοι πλέον. Στις υποσχέσεις τού Διδασκάλου; Σε τι υποσχέσεις; Αν Αυτός δεν ανασταινόταν, τότε και οι υπόλοιπες υποσχέσεις Του δεν θα ήταν αυθεντικές γι’ αυτούς. Πώς θα μπορούσαν να δαμάσουν τη λαϊκή οργή, όταν ο κορυφαίος απ’ αυτούς δεν υπέφερε τα λόγια μιας γυναίκας δούλης και όλοι οι υπόλοιποι, βλέποντάς Τον δεμένο, εξαφανίστηκαν· πώς θα σκέφτονταν να πάνε σ’ όλες τις άκρες της γης και εκεί να φυτεύουν την ψευδή διακήρυξη περί της αναστάσεως; Όταν ένας απ’ αυτούς δεν άντεξε μπροστά στην απειλή μιας γυναίκας, ενώ και οι άλλοι έχοντας στα μάτια τους την εικόνα από τα δεσμά τού Χριστού, πώς θα μπορούσαν να κρατηθούν ενώπιον των βασιλιάδων, αρχόντων και λαών, όπου υπήρχαν σπαθιά, πυρακτωμένα καζάνια, θερμάστρες, αναρίθμητα είδη του καθημερινού θανάτου, αν δεν ήταν αναζωογονημένοι από τη δύναμη και βοήθεια του Αναστάντος; Είχαν γίνει πολλά μεγάλα θαύματα αλλά οι Ιουδαίοι δεν ντράπηκαν από κανένα απ’ αυτά, ενώ σταύρωσαν Εκείνον που τα έκανε· μα είναι δυνατόν, θα μπορούσαν να πιστέψουν στα απλά λόγια των μαθητών περί της αναστάσεως; Όχι, όχι! Όλα αυτά τα έκανε η δύναμη του Αναστάντος (In Math. Homil. 89, Migne, PG 58, 782-783).

Η ανάσταση του Χριστού είναι ανατροπή, η πρώτη ριζοσπαστική επανάσταση στην ιστορία τής ανθρωπότητας. Αυτή ξεχώρισε την ιστορία σε δύο μέρη· στο πρώτο μέρος κυριαρχούσε το σύνθημα: Ο θάνατος είναι

αναγκαιότητα. Στο δεύτερο αρχίζει να κυριαρχεί το σύνθημα: Η ανάσταση είναι αναγκαιότητα, η αθανασία είναι αναγκαιότητα. Η ανάσταση είναι η νεροδεσιά τής ανθρώπινης ιστορίας, μέχρις Αυτόν, η αληθινή πρόοδος ήταν αδύνατη, μετά από Αυτόν γίνεται δυνατή.

Από το δεδομένο τής ανάστασης του Χριστού γεννήθηκε η φιλοσοφία τής ανάστασης η οποία αναμφισβήτητα αποδεικνύει και τεκμηριώνει ότι **αναγκαιότητα είναι όχι ο θάνατος αλλά η αθανασία**, όχι η νίκη τού θανάτου αλλά η νίκη πάνω στο θάνατο. Σ' αυτό, μόνο σ' αυτό το δεδομένο και στη ζωή την οικοδομή μένη**σ' αυτό το δεδομένο τής ανάστασης του Χριστού, είναι πιθανή η αληθινή πρόοδος**.

Η πρακτική πεποίθηση και το φιλοσοφικό δόγμα ότι ο θάνατος είναι αναγκαιότητα, είναι το αποκορύφωμα και η ενηλικίωση της απαισιοδοξίας. Το δόγμα αυτό έχει τα αξιώματά του στις αρχές: Η αμαρτία είναι αναγκαιότητα, το κακό είναι αναγκαιότητα. Αλλά και η φιλοσοφία τής ανάστασης έχει τις αρχές της, νά τες:**Η αναμαρτησία είναι αναγκαιότητα, το καλό είναι αναγκαιότητα. Εφόσον η ανάσταση του Θεανθρώπου Χριστού είναι δεδομένο, γεγονός, εμπειρία, τότε δεν υφίσταται ουδεμία θεανθρώπινη αρετή που δεν θα μπορούσε στη ζωή τού ανθρώπου να γίνει δεδομένο, γεγονός, εμπειρία.**

Το δεδομένο τής ανάστασης του Χριστού δεν είναι περιορισμένο ούτε μέσα στο χρόνο ούτε μέσα στο χώρο· από κάθε μεριά είναι ατερμάτιστη και απέραντη, καθώς και η ίδια η υπόσταση του Θεανθρώπου Χριστού. Η ανάσταση του Χριστού, μολονότι είναι εντελώς προσωπική πράξη τού Θεανθρώπου, **έχει, όμως, πανανθρώπινη και συμπαντική σημασία και δύναμη**, επειδή ο Θεάνθρωπος, ως δεύτερος Αδάμ, είναι ο γενάρχης τής νέας ανθρωπότητας και το παν ό,τι αφορά την ανθρώπινή Του φύση, ταυτόχρονα αφορά και ολάκερο το ανθρώπινο γένος τού οποίου Αυτός είναι εκπρόσωπος. Γι' αυτό το λόγο η ανάσταση του Χριστού είναι δεδομένο και γεγονός της πανανθρώπινης και καθολικής σπουδαιότητας και σημασίας. Το δεδομένο αυτό, το γεγονός αυτό διακλαδίζεται στις ζωές όπως στις δισεκατομμύρια ζωές όλων των χριστιανών, επειδή οι χριστιανοί είναι χριστιανοί λόγω τού γεγονότος ότι **με την πίστη στον αναστάντα Κύριο Χριστό έγιναν σύσσωμοι Αυτού, δηλαδή, τα μέλη τού Θεανθρώπινου σώματος Αυτού, της Εκκλησίας**. **Η Εκκλησία δεν είναι τίποτ' άλλο παρά ασταμάτητη και ατέρμονη επέκταση ενός γεγονότος, ενός δεδομένου, της ανάστασης του Χριστού.** Τούτο είναι ο νέος οργανισμός, η νέα πραγματικότητα, ατέρμονη, απέραντη, αθάνατη. **Εδώ δεν υπάρχουν όρια ούτε του χρόνου ούτε του χώρου**. Το δεδομένο τής ανάστασης του Χριστού είναι το θεμέλιο της Εκκλησίας, το θεμέλιο της χριστιανοσύνης και του κάθε χριστιανού. Αν ο άνθρωπος δεν θεμελιωθεί σ' αυτό, θα θεμελιωθεί σε κινούμενη άμμο, επειδή κάθε θεμέλιο έξω απ' Αυτόν δεν είναι άλλο παρά κινούμενη άμμος.

Με την ανάστασή Του ο Κύριος Ιησούς Χριστός διέσπασε τον αμαρτωλό

κύκλο τού θανάτου. Πραγματοποίησε τη μετάβαση από το θάνατο στην αθανασία, από το χρόνο στην αιωνιότητα. Στην υπόστασή Του πραγματοποίησε αυτή τη μετάβαση και ο άνθρωπος, όχι ως άνθρωπος αλλά ως Θεάνθρωπος. Εξαιτίας τούτου η ανάσταση είναι το κεντρικό δεδομένο, απ' αυτόν πηγάζει και σ' αυτόν συνοψίζεται όλη η χριστιανική πραγματικότητα. **Από τον άνθρωπο ζητείται μόνο το εν, να υιοθετήσει αυτό το δεδομένο, να ζήσει αυτήν την εμπειρία, να αναστήσει τον εαυτό του από τον τάφο τού καθετί που είναι θνητό, συνενώνοντας μέσω της πίστης την ψυχή του με τον Αναστάντα Θεάνθρωπο.**

Με την ανάστασή Του ο Κύριος Ιησούς νοηματοδότησε το σώμα, νοηματοδότησε την ύλη, νοηματοδότησε το πνεύμα. Επειδή με την ανάστασή Του για πρώτη φορά ολοκληρωτικά και ένδοξα λύθηκε το φοβερό πρόβλημα του θανάτου, το πρόβλημα του σώματος και του θανάτου. Έγινε με αυτόν τον τρόπο: **Το σώμα τού ανθρώπου είναι δημιουργημένο για την αθανασία και την θεανθρώπινη αιωνιότητα, με το σώμα και όλη η ύλη, επειδή όλη η κτίση ενυπάρχει στο σώμα τού ανθρώπου. Με την ανάστασή Του ο Θεάνθρωπος έδωσε στο ανθρώπινο σώμα την αιώνια έννοια και αιώνια άξια.**

Μέχρι την ανάσταση του Σωτήρος η ύλη ήταν υποβιβασμένη και υποτιμημένη, αφού ήταν θνητή. Με την ανάστασή Του ο Κύριος Ιησούς είναι πρώτος που με σωστή τιμή, την αιώνια τιμή, εκτίμησε το σώμα και απέδειξε ότι και αυτό είναι για το Θεό, ότι και αυτό είναι άξιο να κάθεται παντοτινά εκ δεξιών τού Θεού Πατρός. Μέχρι την ανάσταση του Χριστού εντός τού ανθρώπου βρισκόταν, αν όχι η πραγματική αθανασία, αναμφισβήτητα όμως **το σύμβολο της αθανασίας**, το οποίο εκφραζόταν με τον πόθο για την αθανασία. **Η αίσθηση της αθανασίας ήταν ατροφική στον άνθρωπο και παραλυμένη· με την ανάστασή Του ο Κύριος την αναζωογόνησε, τη φρέσκαρε και τοιουτοτρόπως έκανε ικανό τον άνθρωπο να αποκτήσει και να εξασφαλίσει για τον εαυτό του την αθανασία και την αιώνια ζωή.**

Η νίκη τού Χριστού πάνω στο θάνατο μέσω της αναστάσεως **έδωσε τη δυνατότητα για την ατέρμονη πρόοδο του ανθρώπου και της ανθρωπότητας προς τη θεϊκή τελειότητα. Δηλαδή η αληθινή πρόοδος αποτελείται από τη νίκη πάνω στο θάνατο, από την απαθανάτιση είτε της ψυχής είτε του σώματος, από τη σωτηρία από το θάνατο και αυτό σημαίνει τη σωτηρία από την αμαρτία και το κακό, που είναι οι μοναδικοί δημιουργοί τού θανάτου. Δώστε μου τον αναμάρτητο άνθρωπο και μου δώσατε τον δημιουργό και ηγέτη τής προόδου.** Ωστόσο, αν ο θάνατος είναι η ολοκλήρωση του ανθρώπου και της ανθρωπότητας, τότε όλοι οι ανθρώπινοι πόθοι για την πρόοδο είναι η πιο καταραμένη και η πιο εμπαικτική ιδιότητα, την οποία

έβαλε κάποιος μέσα στον άνθρωπο για να γίνεται όσο το δυνατόν πιο ειρωνικά. Σ' αυτήν την περίπτωση, το καλύτερο και το πιο συνεπές θα ήταν να σβήνουμε σιγά σιγά σε απελπιστική αδράνεια και να αυτοκτονούμε, εφόσον η ζωή θα ήταν μία ανυπόφορη τυραννία και ένας ανυπόφορος χλευασμός.

Αρκετοί δεν παραδέχονται την ανάσταση και μιλούν για πρόοδο. Αλλά **όλες αυτές οι πρόοδοι, μολονότι επιστημονικές ή φιλοσοφικές ή καλλιτεχνικές ή πολιτιστικές δεν είναι τίποτ' άλλο παρά ομοκεντρικοί κύκλοι, εγγεγραμμένοι μέσα στον κύκλο τού θανάτου**. **Η πρόοδος που θα προδώσει και θα εγκαταλείψει τον άνθρωπο κατά τη στιγμή τού θανάτου, δεν είναι πρόοδος αλλά η νόθευση της προόδου. Αν ο άνθρωπος δεν είναι ικανός να νοηματοδοτήσει το θάνατο και τη ζωή, να απαθανατίσει τον άνθρωπο και την ανθρωπότητα, τότε αυτό δεν είναι πρόοδος αλλά μεταμφιεσμένη οπισθοδρόμηση. Έτσι είναι όλες οι δήθεν πρόοδοι έκτος της προόδου της βασισμένης στον αναστάντα Κύριο Ιησού.**

Αν ο θάνατος δεν είναι ηττημένος και η αθανασία δεν είναι εξασφαλισμένη με την ανάσταση, τότε δεν υφίσταται πρόοδος σ' αυτό το φοβερό νερόμυλο του θανάτου, τότε όλοι οι άνθρωποι δίχως εξαίρεση είναι οι σκλάβοι τού θανάτου, λακέδες τού θανάτου, άλεσμα του θανάτου. Αν είναι έτσι, για ποιο λόγο να ζούμε τότε, ω μυλωνάδες τής προόδου στο νερόμυλο του θανάτου; Μα γιατί να με αλέσει ο νερόμυλος του θανάτου εξ ολοκλήρου, χωρίς ν' αφήσει τίποτε πίσω; Ναι, κάθε πρόοδος που δεν είναι βασισμένη στην αθανασία της ανθρώπινης υπόστασης, παρουσιάζει τα μαγγανευτικά παραμύθια και τους μύθους τούς οποίους ο δυστυχής άνθρωπος ονειρεύεται στην αηδιαστική αγκαλιά τού θηρίου τού θανάτου.

Η λέξη πρόοδος κυριολεκτικά σημαίνει κάθε κίνηση προς τα εμπρός. Διαμέσου τής απανταχού δραστηριότητάς του, θρησκευτικής, φιλοσοφικής, επιστημονικής, τεχνικής, οικονομικής, το γένος των ανθρώπων καταφανώς πορεύεται προς τα μπροστά, οδοιπορεί προς τα εμπρός, **προς τι; Δίχως αμφιβολία, προς το θάνατο**, ως την τελευταία πραγματικότητα. Γεννημένοι στο νερόμυλο του θανάτου, μεγαλωμένοι σ' αυτόν οι άνθρωποι, όλοι οι άνθρωποι με όλες τις προόδους τους αλέθονται τελικά από το θάνατο. Κοιτάξτε στο μυστήριο των ανθρώπινων προόδων και αν δεν έχει νανουριστεί ο νους σας από τη μορφίνη τού αφελούς ουμανισμού και η καρδιά σας δεν είναι ναρκωμένη από το όπιο της πολιτισμένης ειδωλολατρίας, πραγματο-ειδωλολατρίας, εσείς πρέπει να φτάσετε μέχρι την πεποίθηση πως η ανθρωπότητα διαμέσου κάθε προόδου της τρέχει προς το εν, προοδεύει προς το εν, **προς το θάνατο**. **Πίσω από κάθε μας πρόοδο στέκεται ο θάνατος.** Τούτο είναι το πιο σίγουρο απόκτημα της ανθρώπινης προόδου. Και **όταν η πρόοδος ολοκληρώνεται με το θάνατο, δεν είναι αστείο να την ονομάζουμε πρόοδο;** Πιο έξυπνα **να την ονομάζουμε οπισθοδρόμηση, μοιραία οπισθοδρόμηση, επειδή τα πάντα καθοδηγεί στο μη ον, στην ανυπαρξία,**

στην εκμηδένιση.

Αν δεν θέλουμε επίτηδες να εξαπατούμε εκείνη την ολίγη επίγνωση που έχουμε στην ψυχή μας ως ανθρώπινα όντα, και εκείνη την ολίγη αίσθηση που έχουμε στην καρδιά μας, τότε πρέπει να κατανοήσουμε και να νιώσουμε ότι **δεν υπάρχει αληθινή πρόοδος χωρίς τη νίκη πάνω στο θάνατο** , χωρίς την κατοχύρωση της αθανασίας και της αιώνιας ζωής για την ανθρώπινη υπόσταση. Με άλλα λόγια, για τον άνθρωπο και την ανθρωπότητα **δεν υπάρχει πρόοδος χωρίς το Θεάνθρωπο Χριστό, το μοναδικό νικητή τού θανάτου**. Επειδή η πρόοδος είναι μόνο εκείνη η οποία υπερνικά το θάνατο και εξασφαλίζει την αθανασία στην ανθρώπινη υπόσταση, γι' αυτό καθετί δε που δεν υπερνικά το θάνατο και δεν εξασφαλίζει την αθανασία στο ανθρώπινο ον, δεν είναι τίποτ' άλλο παρά η οπισθοδρόμηση, μοιραία οπισθοδρόμηση, που καταδικάζει τον άνθρωπο σε θάνατο, πέρα από τον οποίο δεν υφίσταται ανάσταση.

Δεδομένου ότι **ο Θεάνθρωπος Χριστός είναι ο μοναδικός νικητής τού θανάτου, Αυτός είναι και ο μοναδικός ιδρυτής και δημιουργός τής μοναδικής αληθινής προόδου, της θεανθρώπινης προόδου, ενώ ο άνθρωπος, και το καθετί του ανθρώπου υπερβολικά ανθρώπινο, δηλαδή, είναι η οπισθοδρόμηση. Το δίλημμα είναι αρκετά προφανές, άνθρωπος ή Θεάνθρωπος, θάνατος ή αθανασία;**... Φίλε μου, αν μόνο μία φορά ρώτησες τον εαυτό σου, ποια είναι η έννοια τής ζωής σου που ακούραστα και ασταμάτητα τρέχει προς το θάνατο, προοδεύει προς το θάνατο, εσύ στον αναστάντα Κύριο Χριστό και μόνον μπόρεσες να βρεις τη σωστή απάντηση στην ερώτησή σου. Αν δε το προσωπικό σου πρόβλημα το διεύρυνες σε ολόκληρη την ανθρωπότητα και κατά τις άυπνες νύχτες και θορυβώδεις μέρες, σοβαρά ρώτησες τον εαυτό σου**ποια είναι η έννοια τής ύπαρξης του ανθρώπινου γένους, και τι είναι ουσιαστικά η ανθρώπινη πρόοδος**, εσύ από όλα τα δεδομένα, μπόρεσες να βγάλεις το συμπέρασμα: **Η πρόοδος είναι καθετί που οδηγεί στο Χριστό και στην ανάσταση, επειδή εξασφαλίζει την αθανασία είτε στον άνθρωπο είτε στην ανθρωπότητα· η οπισθοδρόμηση είναι καθετί που αποστρέφεται τον Χριστό και την ανάσταση, εφόσον σπρώχνει προς το θάνατο, στο μη ον είτε τον άνθρωπο είτε την ανθρωπότητα.**

Η χριστοεπιθυμία είναι η ζωτική, ζωοποιός δύναμη της προόδου , επειδή μ' αυτήν κατισχύουμε του θανάτου και της θνητότητας, δηλαδή, την αμαρτία και το κακό, και εξασφαλίζουμε την αθανασία και την αιώνια ζωή. Η μοναδική ορθή έννοια τής ανθρώπινης ύπαρξης σ' αυτό το νερόμυλο του θανάτου είναι η υποστατική αθανασία των επιμέρους ανθρώπινων όντων. **Δίχως αυτή διερωτώμαι γιατί χρειάζομαι την πρόοδο και την τελειοποίηση, γιατί χρειάζομαι το καλό και το κακό, την αλήθεια και την αγάπη, γιατί τον ουρανό και τη γη, γιατί το Θεό και τον κόσμο;**

Το να αισθανθείς αθάνατος ακόμη και κατά τη διάρκεια της ζωής στο σώμα σου, είναι μακαριότητα η οποία δεν δύναται με τίποτα να εφευρεθεί και να εξασφαλιστεί εκτός του Κυρίου Χριστού. Η ανάπτυξη της αίσθησης της αθανασίας και η μεταφόρφωσή της σε επίγνωση της αθανασίας, είναι η δουλειά τού ανθρώπου τού Χριστού σ' αυτή τη ζωή. Μου φαίνεται ότι **το Ευαγγέλιο του Σωτήρος δεν είναι τίποτ' άλλο παρά η πρακτική οδηγία χρήσης πώς ο άνθρωπος μπορεί από το θνητό να μεταποιήσει τον εαυτό του στο αιώνιο. Αν πιστέψει στον Κύριό μας Ιησού Χριστό ολόκαρδα και αποφασιστικά, ο άνθρωπος φαίνεται σαν να μετέφερε τη γέφυρα απ' αυτό το νησί τού θανάτου σ' εκείνη την ουράνια ακτή, όπου ξεκινά η αθανασία, προκειμένου να βυθιστεί στην ήπια αιωνιότητα.**

Συνηθίζοντας τις ευαγγελικές αρετές, ο άνθρωπος επικρατεί σε καθετί που είναι θνητό σ' αυτόν· και όσο πιο ευαγγελικά ζει, τόσο πιο ισχυρά καταπιέζει από τον εαυτό του το θάνατο και τη θνητότητα, και διεισδύει εισάγοντας τον εαυτό του στην αθανασία και την αιώνια ζωή, επειδή η αίσθηση της αθανασίας πηγάζει από την αίσθηση του Θεού, αφού ο Θεός είναι η πηγή τής αθανασίας και της αιώνιας ζωής.

Τι είναι η αθανασία, ρωτά ο μεγάλος χριστιανός φιλόσοφος, ο αγ. Ισαάκ ο Σύρος, και απαντά: «*Η αθανασία είναι η αίσθηση του Θεού*». Το να αισθανθούμε το Θεό σημαίνει να αισθανόμαστε αθάνατοι. Ο Θεός και η αθανασία τής ψυχής είναι δύο συσχετικοί όροι, εφόσον είναι δύο σχετικά δεδομένα. Το ένα είναι αδύνατο χωρίς το άλλο. Το να αισθανόμαστε το Θεό στον εαυτό μας πάντα, σε κάθε σκέψη, σε κάθε αίσθηση, σε κάθε πράξη, όντως είναι αθανασία. Να αποκτήσουμε αυτήν την αίσθηση του Θεού σημαίνει να εξασφαλίσουμε για τον εαυτό μας την αθανασία και την αιώνια ζωή. Συνεπώς, μόνο από την πίστη στο Θεό, από την αίσθηση του Θεού απορρέει και η αίσθηση της υποστατικής αθανασίας τού ανθρώπου. Η θεανθρώπινη πρόοδος αποτελείται απ' αυτό που εντός των ανθρώπων αναπτύσσει και τελειοποιεί αυτήν την αίσθηση της υποστατικής αθανασίας τού ανθρώπου, εφόσον σε τελική ανάλυση αναπτύσσει μέσα τους την αίσθηση του Θεού.

Ο άνθρωπος της πίστης στο Χριστό ζει με την αίσθηση και την επίγνωση ότι κάθε άνθρωπος είναι αθάνατο και αιώνιο ον, επομένως, δεν πρέπει να είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης και τυραννίας κανενός. Η αίσθηση της αθανασίας προέρχεται από την αίσθηση του Θεού, ενώ η αίσθηση του Θεού **δεν αντέχει την αμαρτία** αλλά την διώχνει από τον άνθρωπο, **επειδή η αμαρτία δημιουργεί το θάνατο**. **Από τη μεταφυσική ανεπιφύλακτα εξαρτάται και η ηθική. Αν η αίσθηση του Θεού είναι ζωντανή μέσα στον άνθρωπο, ζωντανή είναι μαζί της και η αίσθηση της αθανασίας, η οποία άσπλαχνα αγωνίζεται με καθετί που θανατώνει τον άνθρωπο, και τούτο είναι η αμαρτία, η κάθε αμαρτία και το κάθε κακό.**

Κοιτάξτε στις θεμελιώδεις αρχές τής **ευρωπαϊκής ουμανιστικής προόδου**, στη μεταφυσική της. Μα, δεν βλέπετε πως η ουμανιστική κουλτούρα συστηματικά αποβλακώνει τον άνθρωπο στην αίσθηση της αθανασίας ώσπου να τον αποβλακώσει εντελώς, ώστε ο άνθρωπος τής ευρωπαϊκής κουλτούρας αποφασιστικά να τονίζει, υπάρχει άνθρωπος και μόνο άνθρωπος; Και όποτε αυτόν τον τονισμό τον μεταφράσουμε στην πιο απλή γλώσσα, σημαίνει, υπάρχει σώμα και μόνο σώμα, γη είμαι και μόνο γη. **Και στην πρώτη και στη δεύτερη περίπτωση ο ευρωπαϊκός άνθρωπος ισχυρίζεται το εν, θνητός είμαι και μόνο θνητός.** Έτσι γύρω στην ουμανιστική Ευρώπη επικράτησε το σύνθημα, ο άνθρωπος είναι θνητό ον. Τούτο είναι η φόρμουλα του ουμανιστικού ανθρώπου και η ουσία τής προόδου του.

Κατ' αρχήν ασυνείδητα και κατόπιν συστηματικώς ενσυνείδητα και επίτηδες, στον ευρωπαϊκό άνθρωπο είτε μέσω της επιστήμης είτε μέσω της φιλοσοφίας είτε μέσω της κουλτούρας εγχεόταν η επίγνωση ότι ο άνθρωπος είναι θνητός εντελώς. Η επίγνωση αυτή βαθμηδόν διαμορφώθηκε στην πεποίθηση που τονίζει, ο θάνατος είναι αναγκαιότητα, ο θάνατος αναγκαιότητα! **Μα, υπάρχει μεγαλύτερη φρίκη και προσβολή και εμπαιγμός, ο μέγιστος εχθρός τού ανθρώπου να είναι απαραίτητος για τον άνθρωπο!** Πείτε μου, υπάρχει λογική εδώ, τουλάχιστον η ελάχιστη, τουλάχιστον η παιδιάστικη, η λογική ενός εντόμου; Δεν έχει χάσει ο ευρωπαϊκός άνθρωπος, πνιγμένος και αλεσμένος στο νερόμυλο του θανάτου, και την τελευταία ψυχούλα τής διάνοιας, και άρχισε να παραληρεί;...

Ερημωμένος είναι ο ουμανιστικός άνθρωπος, τρομακτικά ερημωμένος, επειδή απ' αυτόν είναι διωγμένη η επίγνωση και η αίσθηση της υποστατικής αθανασίας. Και χωρίς την αίσθηση της υποστατικής αθανασίας, μήπως ο άνθρωπος είναι ολάκερος άνθρωπος; Η καλύτερα, μήπως ο άνθρωπος είναι καθόλου άνθρωπος;... Ω, **πόσο στενεμένος είναι ο ευρωπαϊκός άνθρωπος, εκπληκτικά στενεμένος, νανώδης και σακατεμένος, μειωμένος, υποβιβασμένος σε κλάσμα και απόσπασμα του ανθρώπου, αφού απ' αυτόν είναι διωγμένη κάθε αίσθηση της απεραντοσύνης και του απείρου. Και δίχως απεραντοσύνη δύναται ο άνθρωπος να υφίσταται; Και αν μπορεί να υπάρχει, έχει η ύπαρξή του έννοια; Μα, χωρίς αυτήν την αίσθηση της απεραντοσύνης δεν είναι αυτός ένα νεκρό πράγμα μεταξύ νεκρών πραγμάτων και ένα φευγαλέο ζώο μεταξύ των ζώων;**

Ας μου επιτραπεί η παραδοξολογία; Εγώ υποστηρίζω ότι **κάποια ζώα είναι πιο απέραντα στις αισθήσεις τους και πιο αθάνατα στις επιθυμίες τους από τον άνθρωπο της ευρωπαϊκής ουμανιστικής προόδου**. Ρυτιδωμένος, ατροφικός, μαραμένος και αποσαρκωμένος είναι ο ουμανιστικός άνθρωπος, ώστε έχει απόλυτα δίκιο, το δίκιο το μεταφυσικό επειδή μέσω του στόματος των φιλοσόφων του ανακήρυξε πως κατάγεται από τη μαϊμού. **Εξισωμένος με τα ζώα στην καταγωγή, γιατί να μην εξισώσει τον εαυτό του μ' αυτά και στην**

ηθική; Ανήκοντας στα ζώα και θηρία κατά την μεταφυσική ουσία τού όντος του, αυτός τους ανήκει και κατά την ηθική.

Και η αμαρτία και το έγκλημα δε νοούνται όλο και περισσότερο στη μοντέρνα δικαιοσύνη ως το αναπότρεπτο του κοινωνικού περιβάλλοντος, για την αναγκαιότητα της φύσης; **Εφόσον μέσα στον άνθρωπο δεν υφίσταται τίποτα αθάνατο και αιώνιο, αποκεί όλη η ηθική, τελικά, είναι υποβιβασμένη στις παρορμητικές απαιτήσεις. Και ο ουμανιστικός άνθρωπος, συνεπής στη λογική του, εξισώθηκε στην ηθική με τους προγόνους του, μαϊμούδες και θηρία**, ενώ στη ζωή του επικράτησε η αρχή: Homo homini lupus. Αλλιώς δεν θα μπορούσε να γίνει, επειδή **μόνο πάνω στην αίσθηση της ανθρώπινης αθανασίας δύναται να ιδρυθεί υψηλότερη και καλύτερη ηθική από τη ζωική**. Αν δεν υπάρχει η αθανασία και η αιώνια ζωή, τότε *φάγωμεν και πίωμεν, αύριον γαρ αποθνήσκομεν* (πρβλ. Α' Κορ. 15, 32).

Ο σχετικισμός στη μεταφυσική της ευρωπαϊκής ουμανιστικής προόδου αναγκάστηκε να αποτελειώσει με το σχετικισμό την ηθική· και ο σχετικισμός είναι ο πατέρας τού αναρχισμού και του μηδενισμού. Αποκεί, στο τέρμα των τερμάτων, όλη η πρακτική ηθική τού ουμανιστικού ανθρώπου δεν είναι τίποτ’ άλλο παρά η αναρχία και ο μηδενισμός, επειδή **η αναρχία και ο μηδενισμός είναι αναπόφευκτες, ολοκληρωτικές, αποκαλυπτικές φάσεις τής ευρωπαϊκής ουμανιστικής προόδου**. Ο ιδεολογικός αναρχισμός και μηδενισμός, η ιδεολογική αλλοίωση έπρεπε να φανερωθεί στον πρακτικό αναρχισμό και μηδενισμό, στην πρακτική αλλοίωση της ευρωπαϊκής ουμανιστικής ανθρωπότητας και της προόδου της. Μήπως είμαστε μάρτυρες του ιδεολογικού και πρακτικού αναρχισμού και μηδενισμού που ερημώνουν την ευρωπαϊκή ήπειρο; Οι προσθετικοί αριθμοί τής ευρωπαϊκής προόδου είναι τέτοιοι, ώστε τα πάντα ως άθροιση πρέπει να δώσουν τον αναρχισμό και τον μηδενισμό, με οποιοδήποτε τρόπο και αν τους αθροίζετε...

Ανόητος είναι ο άνθρωπος, απαράμιλλα ανόητος, όταν μπορεί, μην υπερισχύοντας του θανάτου, να πιστεύει στην πρόοδο, στο νόημα της ζωής, και να ασχολείται μ’ αυτό. **Για ποιο λόγο χρειάζομαι την πρόοδο, όταν από μέσα της με περιμένει ο θάνατος;** Για ποιο λόγο χρειάζομαι όλους τους κόσμους, για ποιο λόγο τους αστερισμούς, όλους τους πολιτισμούς, όταν από μέσα τους ο θάνατος παραφυλάει και επί τέλους θα με παραμονέψει. **Όπου υφίσταται ο θάνατος, εκεί η πραγματική πρόοδος δεν υπάρχει**. Αν μεν υφίσταται, είναι μόνο η καταραμένη πρόοδος στο σιχαμερό νερόμυλο του θανάτου. Εξαιτίας τούτου ο άνθρωπος θα έπρεπε να την καταστρέψει εντελώς χωρίς ν’ αφήσει ίχνος της.

Αυτή τη θλίψη για την ουμανιστική πρόοδο αισθάνθηκε και την εξέφρασε καλλιτεχνικά στην τραγωδία του Rossum’s Universal Robots, ο Τσεχοσλοβάκος συγγραφέας Κάρελ Τσάπεκ. Μεταξύ των ηρώων του, του Άλκβιστ και της Ελένης,

έγινε αυτός ο διάλογος:

Άλκβιστ: Η γιαγιά έχει κανένα προσευχητάρι;
Ελένη: Έχει ένα πολύ μεγάλο.
Άλκβιστ: Και μέσα σ' αυτό, σίγουρα, βρίσκονται οι προσευχές για διάφορες ανάγκες στη ζωή; Κατά της κακοκαιρίας; Κατά της ασθένειας; Ελένη: Ναι, κατά του πειρασμού, κατά της πλημμύρας...
Άλκβιστ: Και κατά της προόδου, έχει;
Ελένη: Ισχυρίζομαι ότι δεν έχει.
Άλκβιστ: Ε! τότε τι κρίμα.

Απέναντι στον ουμανιστικό άνθρωπο και την πρόοδό του στέκεται ο άνθρωπος του Χριστού με τη θεανθρώπινη πρόοδό του. Η θεμελιώδης αρχή τής θεανθρώπινης προόδου είναι ότι ο άνθρωπος είναι γνήσιος άνθρωπος μόνο μέσω του Θεού, μόνο μέσω του Θεανθρώπου· ή με άλλα λόγια, ο άνθρωπος είναι γνήσιος άνθρωπος μόνο μέσω της αθανασίας, δηλαδή, μέσω της νίκης πάνω στο θάνατο, μέσω της επικράτησης σε καθετί θνητό και κάθε θνητότητα. Επικρατώντας στον εαυτό του, την αμαρτία και το κακό ο άνθρωπος του Χριστού επικρατεί, τοιουτοτρόπως και στο θάνατο και στη θνητότητα, στην αίσθησή του και στην επίγνωσή του, και συνενώνεται με το Μόνο Αθάνατο, Θεάνθρωπο Χριστό. Γι' αυτό το λόγο ο μεγάλος οικοδόμος τής θεανθρώπινης προόδου, ο *αγ. Απόστολος Παύλος*, ειδοποίησε όλους τους χριστιανούς: «***Τα άνω φρονείτε****, μη τα επί της γης. Απεθάνετε γαρ και η ζωή υμών κέκρυπται συν τω Χριστώ εν τω Θεώ* (Κολ. 3, 2-3)».

Η επίγνωση και η αίσθηση του ανθρώπου απαθανατίζονται με τον Κύριο Χριστό. **Εκείνος που συνένωσε την αίσθησή του και την επίγνωσή του με το Θεάνθρωπο Χριστό, ήδη είναι αθάνατος μέσα σ' αυτόν τον κόσμο.** Η επίγνωσή του ήδη σκέφτεται με τη σκέψη τού Χριστού, μία σκέψη αθάνατη και αιώνια· και η αίσθησή του ήδη αισθάνεται στον εαυτό της τη ζωή τού Χριστού, μία ζωή αθάνατη και αιώνια... Γύρω στα μάτια σας σαν να τριγυρίζει η ερώτηση,**πώς κατορθώνεται αυτό σ' αυτόν τον καταραμένο νερόμυλο του θανάτου; Αυτό επιτυγχάνεται μόνο μέσω της πίστεως στον αναστάντα Κύριο Χριστό και ζώντας κατά τις αρχές αυτής της πίστης.**

Μόλις πιστέψει ο άνθρωπος ολόκαρδα και ειλικρινά στον αναστάντα Θεάνθρωπο, μέσα στην ψυχή του αμέσως αναφλέγεται η αίσθηση της αθανασίας, της ανάστασης, η αίσθηση ότι ο θάνατος είναι νικημένος και μαζί του και η αμαρτία και το κακό. Η αίσθηση αυτή πληροί το χριστιανό με την αξεπέραστη χαρά και**τον εμψυχώνει για όλες τις ευαγγελικές αρετές**. Και αυτός μετά χαράς πληροί τις εντολές τού Χριστού, και με ενθουσιασμό περνά το δρόμο τής ζωής από το μη ον έως το Ον, από το θάνατο έως την αθανασία. Σαν μία τελεία που επαυξάνεται σ' όλες τις

απεραντοσύνες, έτσι είναι και ο άνθρωπος όταν επαυξάνεται μέσω του Θεανθρώπου, όλος ακτινοβολεί με τις θεϊκές απεραντοσύνεις και αισθάνεται αθάνατος και απέραντος σ' όλα τα σημεία τής ύπαρξής του. Τοιουτοτρόπως **η τραγική αρχή τής ουμανιστικής προόδου, ο θάνατος είναι αναγκαιότητα, αντικαθίσταται με τη χαρούμενη αρχή τής θεανθρωπίνης προόδου· η αθανασία είναι αναγκαιότητα.**

Η θεανθρώπινη πρόοδος έχει τη θεανθρώπινη ηθική της. Μέσα σ' αυτήν όλη η ζωή τού ανθρώπου διευθύνεται και ενισχύεται από το Θεάνθρωπο. Το καλό είναι μόνο εκείνο του Χριστού- **εκτός αυτού δεν υφίσταται το αληθινό κάλλος**. Γι' αυτό το λόγο η θεμελιώδης αρχή τής ευαγγελικής ηθικής είναι: **Εκτός του Χριστού ο άνθρωπος δεν δύναται να πράξει κανένα αθάνατο καλό** (πρβλ. Ιωαν. 15, 5- Εβρ. 13, 8). Κάθε αξεπέραστο, αθάνατο καλό πηγάζει και εκρέει μέσα από το θαυμαστό Θεάνθρωπο Ιησού. Το κάλλος εκτός του Χριστού δεν είναι απέραντο, δεν είναι ατέρμονο, δεν είναι θείο, και τούτο σημαίνει, δεν είναι αθάνατο. Η αθανασία είναι η κύρια ιδιότητα του κάλλους τού Χριστού. Έτσι προκύπτει ότι η αθανασία είναι απαραίτητη στην ηθική τού ανθρώπου τού Χριστού ως μία αίσθηση, ως μία επίγνωση, ως ένα έργο, ως μία πράξη.

Η αθανασία τού ανθρώπου είναι όντως το να αισθανθεί τον Κύριο Ιησού Χριστό ως την ψυχή τής ψυχής του, ως τη ζωή τής ζωής του, επειδή έτσι είναι εξασφαλισμένη η απεραντοσύνη και το ατελείωτο της σκέψης, της αίσθησης, της ζωής. Για το γνήσιο χριστιανό η αθανασία είναι είτε φυσική είτε λογική, και μ' αυτήν και μέσα σ' αυτήν η απεραντοσύνη και το ατελείωτο. Αυτό είναι που πραγματοποιεί και εξασφαλίζει την **ατέρμονη ηθική τελειότητα, την ατέρμονη ηθική πρόοδο προς το Θεό**, η οποία είναι το σύνολο όλων των ατέρμονων, όλων των απεριορίστων, όλων των τελειοτήτων. Εξαιτίας τούτου είναι απόλυτα φυσική, λογική και δικαιολογημένη η κατηγορηματική ευαγγελική προσταγή: «***Έσεσθε ουν υμείς τέλειοι ώσπερ ο Πατήρ υμών ο ουράνιος τέλειός εστιν***» (Ματθ. 5, 48), δηλαδή να είμαστε τέλειοι όπως ο Θεός. Τούτο ζητά δικαιωματικά ο Θεάνθρωπος Χριστός, επειδή εν Αυτώ είναι δοσμένος ο τέλειος Θεός και ο τέλειος άνθρωπος, ο άνθρωπος φτασμένος έως το τέλος τής προόδου προς το Θεό, ο άνθρωπος τελειοποιημένος μέσω της θεϊκής τελειοποιήσεως, ο άνθρωπος αθάνατα και αιώνια **συνενωμένος** με τον παντέλειο Θεό.

Ο άνθρωπος του Χριστού πορεύεται στο δρόμο τής θεϊκής τελειότητας κατανικώντας την αμαρτία και το κακό μέσα στον εαυτό του και στον κόσμο γύρω του. Αυτός ολοένα οδεύει μπροστά από ένα καλό σε άλλο καλό, από μικρότερο σε μεγαλύτερο, από μεγαλύτερο στο μέγιστο- έτσι ποτέ δεν σταματά, δεν σταθμεύει, επειδή η επιμέρους στάθμευση μπορεί να σημάνει την πνευματική ακαμψία, την παράλυση και επιπλέον το θάνατο. **Μέσω κάθε καθαρής σκέψης, μέσω κάθε άγιας αίσθησης, μέσω κάθε καλής επιθυμίας και ήπιου λόγου**

αυτός προοδεύει προς την ανάσταση, προς την αθανασία, προς την αιώνια ζωή. Μέσω εκάστης δε αμαρτωλής σκέψης, ακάθαρτης αίσθησης, κακής επιθυμίας και άσχημου λόγου ο άνθρωπος τρέχει μέσα στο θάνατο δίχως ανάσταση (πρβλ. Ρωμ. 5, 21· 5,11· 5, 16· 5, 23· 7, 5· 8, 2· Α' Κορ. 15, 56· Ιακ. 1, 15).

Επικρατώντας στην αμαρτία και το θάνατο ο άνθρωπος του Χριστού περνά από αυτήν τη ζωή διαμέσου των **τριών κυρίων φάσεων της χριστιανικής εξέλιξης, της γεννήσεως εν Χριστώ, της μεταμορφώσεως εν Χριστώ, της αναστάσεως εν Χριστώ** (πρβλ. Ιωαν. 3, 3· 1, 12· Κολ. 3, 1· Β' Κορ. 7, 18· Ρωμ. 12, 2· 6, 5· Α' Κορ. 15, 54). **Ο έσχατος σκοπός τού αγώνος του είναι να αναστηθεί με το Χριστό. Αυτός υποφέρει διάφορα βάσανα, πληροί τις εντολές του Σωτήρος, πράττει τις ευαγγελικές αρετές, την πίστη, την αγάπη, την ελπίδα, την προσευχή, τη νηστεία, την ταπεινοφροσύνη, την ελεημοσύνη, την πραότητα...** «*ει πως καταντήσει εις την εξανάστασιν την εκ νεκρών*» (πρβλ. Φλπ. 3, 8-11). **Μέσω όλων των στεναγμών του και των δακρύων, των προσευχών και των σκέψεων, των αισθήσεων και των έργων εκτείνεται προς αυτό.**

Άνθρωπε, εσύ συμμετέχεις στη θεανθρώπινη πρόοδο, την δημιουργείς, αν σκέφτεσαι, αν αισθάνεσαι, αν πράττεις σαν να αναστήθηκες ήδη, σαν να νίκησες ήδη το θάνατο, σαν να μπήκες ήδη στην αιώνια ζωή. Και πράγματι ήδη **νίκησες το θάνατο, ήδη μπήκες στην αιώνια ζωή, αν μ' όλη την καρδιά σου, μ' όλη την ψυχή σου, μ' όλη τη σκέψη σου πίστεψες στον αναστάντα Κύριο Ιησού**, αφού Αυτός είπε: «*Ο τον λόγον μου ακούων και πιστεύων τω πέμψαντί με έχει ζωήν αιώνιον... αλλά μεταβέβηκεν εκ του θανάτου εις την ζωήν* (Ιωαν. 5, 24· 8, 51)». **Εκείνος που πιστεύει, μετέβηκε από το θάνατο στην αιώνια ζωή ακόμη και εδώ στη γη**.

Ναι, μέσω της πίστης στον Κύριο Χριστό εγχέεται ο όρος τής αθανασίας και στην ψυχή και στο σώμα τού ανθρώπου, αλλά και μέσω της πίστης και της αγάπης, επειδή και αυτό το ευχάριστο άγγελμα έχει λεχθεί στο Ευαγγέλιο: «*Ημείς οίδαμεν ότι μεταβεβήκαμεν εκ του θανάτου εις την ζωήν, ότι αγαπώμεν τους αδελφούς· ο μη αγαπών μένει εν τω θανάτω* (Α' Ιωαν. 3, 14)». **Ο Κύριος Χριστός είναι η μοναδική Οδός η οποία δεν τερματίζεται με την αδιέξοδη ερημιά, η μοναδική Αλήθεια που δεν περατώνεται με το ψεύδος, η μοναδική Ζωή που δεν ολοκληρώνεται με το θάνατο**, επομένως Αυτός μπόρεσε να ανακοινώσει σ' όλους τους ανθρώπους, σ' όλους τους καιρούς και σ' όλην την αιωνιότητα: «*Εγώ ειμί η οδός και η αλήθεια και η ζωή* (Ιωαν. 14, 6)». Και εφόσον Αυτός είναι ο πρώτος και μοναδικός που νίκησε το θάνατο με την ανάσταση και τοιουτοτρόπως εξασφάλισε στον άνθρωπο την αθανασία και την αιώνια ζωή, όντως μπόρεσε να πει για τον εαυτό του: «*Εγώ είμι η ανάστασις και η ζωή· ο πιστεύων εις εμέ καν αποθάνη ζήσεται, και πας ο ζων και πιστεύων εις εμέ ου μη αποθάνη εις τον αιώνα* (Ιωαν. 11, 25)».

Με την πίστη μόνο στον αναστάντα Θεάνθρωπο ο άνθρωπος αρχίζει να γίνεται άνθρωπος, αφού απελευθερώνεται από την αμαρτία και το θάνατο, ενώ αποκτά την αίσθηση της αιωνιότητας. Η αμαρτία είναι η σκοτεινή ενέργεια η οποία αποβλακώνει, ξεραίνει και μαραίνει την αίσθηση της αιωνιότητας, ώστε ο άνθρωπος ούτε με την αίσθησή του ούτε με τη σκέψη του δεν κατορθώνει να φτάσει έως το Θεό το ζώντα και αληθινό. Ένας τέτοιος άνθρωπος είναι σακατεμένος, ημι-άνθρωπος, ουμανιστικός άνθρωπος, με μία λέξη, υπάνθρωπος. Ο Κύριος Χριστός ήρθε στον κόσμο και νίκησε το θάνατο με την ανάσταση, προκειμένου να αφυπνίσει τον άνθρωπο στην αθανασία και την αιώνια ζωή, προκειμένου να αναζωογονήσει και να ξαναδώσει ζωντανή την ατροφική και ληθαργική αίσθηση της αθανασίας στον άνθρωπο, ώστε να αισθανθεί ο άνθρωπος το Θεό και την αιώνια ζωή ως περιεχόμενο της ανθρώπινης ζωής και στη γη και στον ουρανό.

Ουσιαστικά η Εκκλησία δεν είναι τίποτ' άλλο παρά ένα θείο εργαστήριο όπου αδιάκοπα ξανατονώνεται, φρεσκάρεται και ενισχύεται η ανθρώπινη αίσθηση και επίγνωση της υποστατικής αθανασίας και της απεραντοσύνης. Μα η προσευχή δεν απεραντοποιεί την ψυχή συνενώνοντάς την με το Θεό; Μα η αγάπη δεν απαθανατίζει την ψυχή συνδέοντάς την με το Θεό; Μα η ελεημοσύνη, η καλωσύνη, η πραότητα, η νηστεία δεν απαθανατίζουν τον άνθρωπο μεταφέροντάς του είτε την καρδιά είτε την ψυχή στην αιώνια βασιλεία τής του Χριστού αλήθειας. Να μην πλανώμεθα, κάθε προσευχή νικά λίγο θάνατο στον εαυτό μας, έτσι και η κάθε επιμέρους ευαγγελική αρετή· και όλες μαζί δίνουν τη νίκη πάνω στο θάνατο εξασφαλίζοντας την αιώνια ζωή.

Στην θεανθρώπινη πρόοδο ο άνθρωπος ολοένα ταξιδεύει μέσω του Χριστού ως δρόμου τού Θεού, διαμέσου της Αλήθειας τού Θεού εις την αιώνια και αθάνατη ζωή. Ο Κύριος Χριστός όχι μόνο κατέστησε τη θεϊκή τελειότητα ως σκοπό τής θεανθρώπινης προόδου, αλλά **δώρισε στον άνθρωπο όλες τις θείες δυνάμεις για την πραγμάτωση αυτού του σκοπού** (πρβλ. Α' Πέτρ. 1, 3-9). Μολονότι ο δρόμος τής θεανθρώπινης προόδου είναι ατελείωτα **μακρύς**, παρ' όλα αυτά είναι όλος **ποτισμένος με τη χαρά και τον ενθουσιασμό**, γεγονός που ο άγ. Απόστολος εκφράζει με τα λόγια: «*Αδελφοί, χαίρετε, καταρτίζεσθε* (Β' Κορ. 13, 11), «*ου γαρ έστιν η βασιλεία τού Θεού βρώσις και πόσις αλλά δικαιοσύνη και ειρήνη και χαρά εν Πνεύματι Αγίω* (Ρωμ. 14, 17).

Η θεανθρώπινη πρόοδος, ως αντίθεση της ουμανιστικής προόδου, είναι στενή στη λαϊκή μας ψυχή και αγαπητή στη λαϊκή μας καρδιά. Την έκανε στενή και προσφιλή ο μέγιστος χτίστης τής θεανθρώπινης προόδου στην ιστορία τού λαού μας, ο άγιος Σάββας. Για τη δική μας εθνική αίσθηση και επίγνωση είναι δοσμένη στην προσωπικότητα του αγ. Σάββα η ιδεολογία και η πραγματοποίηση της γνήσιας

προόδου. Εξ άλλου, **τι είναι η πρόοδος για τον άγ. Σάββα; Τίποτ' άλλο παρά η νίκη πάνω στο θάνατο**· και τούτο σημαίνει, **η νίκη πάνω στο κακό, πάνω στην αμαρτία, και μέσω αυτής η εξασφάλιση της αθανασίας για την κάθε ψυχή** και για την ψυχή τού λαού μας συνολικά. Με άλλα λόγια, για τον άγ. Σάββα**η πρόοδος είναι το να αποκτήσει κανείς τον Κύριο Χριστό, να ζει εν Αυτώ, μ' Αυτόν και λόγω Αυτού, και τοιουτοτρόπως να υπερισχύσει στην αμαρτία και το θάνατο εντός τού εαυτού του και στους διπλανούς γύρω του**.

Η θεανθρώπινη πρόοδος από τον άνθρωπο έως το Θεάνθρωπο, από το θάνατο έως την αθανασία **πραγματοποιείται με τη μεταποίηση του εαυτού μας με τη βοήθεια των ευαγγελικών αρετών**, επειδή με τη βοήθειά τους υπερνικάται ο θάνατος και απαθανατίζεται η ψυχή, απαθανατίζονται οι σκέψεις, απαθανατίζονται οι αισθήσεις. Στην προσωπικότητα του αγ. Σάββα έχουμε το πραγματοποιημένο πρόγραμμα της θεανθρώπινης προόδου. Με τις χριστονοσταλγικές αρετές αυτός μεταποίησε τον εαυτό του από θνητό σε αθάνατο, από φευγαλέο σε αξεπέραστο, από μη-άγιο σε άγιο. Γι' αυτόν ο θαυματουργικός Κύριος Ιησούς ήταν τα πάντα εν πάσι, τα πάντα στην ψυχή, τα πάντα στην καρδιά, τα πάντα στη ζωή, τα πάντα στο λαό, τα πάντα στο κράτος. Χωρίς το Χριστό η ζωή και η καρδιά, η ψυχή, ο λαός και το κράτος δεν είναι τίποτ' άλλο παρά ο θάνατος μετά τον οποίο δεν υφίσταται η ανάσταση. Αγιοποιώντας και διαφωτίζοντας τον εαυτό του με τη ζωή εν Χριστώ, ο άγ. Σάββας έγινε ο πρώτος οικοδόμος τής μοναδικής αληθινής προόδου στο λαό μας, της νίκης πάνω στο θάνατο, πάνω στο κακό, πάνω στην αμαρτία, πάνω στο σκότος. Γι' αυτό το λόγο δεν υφίσταται ο θάνατος στην υπόστασή του ούτε στο έργο του αλλά πάνω σε καθετί δικό του είναι ξεχειλισμένη η θεία αθανασία και αιωνιότητα.

Υπερισχύοντας μέσω των ευαγγελικών αρετών σε καθετί αμαρτωλό και θνητό μέσα του, ο άγ. Σάββας γέμισε τον εαυτό του με την αθανασία και την αιώνια ζωή, και εξαιτίας τούτου έγινε «καθηγητής και πρωτόθρονος και διδάσκαλος» (Από το τροπάριο του Αγίου Σάββα Νέμανιτς) της οδού που οδηγεί στη ζωή, από το θάνατο στη ζωή. Στη λαϊκή μας ιστορία αυτός πάντοτε ήταν και παραμένει ο μεγαλύτερος και αναντικατάστατος ηγέτης τού λαού μας εκ του θανάτου στην αθανασία, απ' αυτή τη φευγαλέα ζωή στην αιώνια ζωή. Σ' εμάς είτε ως άτομα είτε ως λαό, οι ευρωπαϊκοί κουλτουριάρηδες ακατάπαυστα προτείνουν και επιβάλλουν την ουμανιστική πρόοδο η οποία συστηματικά σκοτώνει την αίσθηση της αθανασίας μέσα στον άνθρωπο και το λαό, εξισώνοντας το ανθρώπινο ον με τα θνητά έντομα και ζώα. Ωστόσο, εμείς έχουμε εν αγίω Σάββα τον αλάνθαστο και ατρόμητο ηγέτη τής θεανθρώπινης προόδου, ο οποίος την ψυχή μας μετατρέπει σε αθάνατη και αιώνια, νυχθημερόν αόρατα οδηγώντας την με τις προσευχές του διαμέσου αυτού του νερόμυλου του θανάτου, εισάγοντάς την στην ευωδία τής του Χριστού αθανασίας και αιωνιότητας, όπου όλες οι τελειότητες και όλες οι χαρές ζούνε αδελφωμένες. Οδηγημένοι και κατευθυνόμενοι από τον άγ. Σάββα στον αγώνα με την αμαρτία και θνητότητα, εμείς είτε ως πρόσωπα είτε ως λαός, θα προχωρούμε αδιάκοπα από μία νίκη στην επόμενη,

από τη μία νίκη πάνω στην αμαρτία, στη νίκη πάνω στο θάνατο, και έτσι, μόνο έτσι σ’ αυτόν τον ανθρωποφαγικό νερόμυλο του θανάτου θα εξασφαλίσουμε για τον εαυτό μας την αθανασία και σ’ αυτόν και σ’ εκείνον τον κόσμο.

(Πηγή: Απόσπασμα από το βιβλίο "Φιλοσοφικοί κρημνοί" *Οσίου Ιουστίνου Πόποβιτς, Έκδοση Ι. Μ. Χιλανδαρίου Αγίου Όρους. Ψηφιοποίηση αποσπάσματος* "Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ"*)*